

NEKA OBILJEŽJA MALOLJETNIH ZATVORENIKA S OBZIROM NA DULJINU KAZNE ZATVORA

Dora Dodig

Psijatrijska bolnica «Vrapče»

Zdravka Poldrugač

Neven Ricijaš

Odsjek za poremećaje u ponašanju
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

SAŽETAK

Kazna maloljetničkog zatvora najteža je kaznenopravna sankcija koja se može izreći maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Oduzimanjem slobode počinitelju kaznenog djela sud posebno naglašava njegovu krivnju, ali i težinu i značaj počinjenog kaznenog djela. Iz pregleda strukture vrsta sankcija vidljivo je kako se kazna maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj izriče prosječno u 1-2% slučajeva, iz čega se može zaključiti da se radi o značajno selekcioniranoj skupini maloljetnih delinkvenata s obzirom na težinu kaznenog djela, okolnosti u kojima je djelo počinjeno, stupanj krivnje te osobine ličnosti i ponašanja samog maloljetnika. Cilj ovog istraživanja je utvrditi postoje li razlike u nekim obilježjima kriminalne aktivnosti, poremećenosti odnosa u obitelji, nekim osobinama ličnosti i ponašanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela s obzirom na duljinu izrečene kazne maloljetničkog zatvora. Istraživanjem su obuhvaćena 93 maloljetnika i mlađa punoljetnika koja su od ožujka 2003. do ožujka 2006. godine izdržavali kaznu maloljetničkog zatvora u Požezi. U istraživanju se pošlo od pretpostavke kako će maloljetnike s najdužom kaznom zatvora karakterizirati najnepovoljnija obilježja u svim ispitivanim područjima. Rezultati diskriminativne analize pokazuju kako maloljetnike s najduljom kaznom zatvora obilježavaju najnepovoljnije značajke vezane uz samo kazneno djelo i kriminalnu aktivnost, dok oni s najkraćom kaznom manifestiraju najviše ispitivanih oblika poremećaja u ponašanju.

Ključne riječi: maloljetnički zatvor, maloljetni delinkventni, osobine ličnosti, ponašanje

1. UVOD

Struktura sankcija koje sudovi u nekom razdoblju izriču počiniteljima kaznenih djela jasno odražava kaznenopravnu reakciju društva na kriminalitet, a ujedno je i indikator za procjenu značenja i težine ukupnog kriminalnog zbivanja na tom području.

Iz pregleda strukture sankcija izrečenih maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u razdoblju od šest godina razabiremo kako je kaznenopravna politika u Republici Hrvatskoj izrazito orijentirana ka izvaninstitucionalnim sankcijama. Te sankcije u čitavom promatranom razdoblju participiraju s preko 80%. Iako je u 2005. godini došlo do laganog porasta izricanja zavodskih odgojnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora, spomenuti omjeri u suštini još nisu narušeni (tablica 1).

Takva orijentacija reagiranja na kriminalitet maloljetnika je razumljiva obzirom da Zakon o

sudovima za mladež (1998) maksimalno afirmira prvenstvo primjene odgojnih mjera, a podrednost kažnjavanja, pri čemu polazi od načela supsidijariteta (postupnosti) u primjeni sankcija dajući prednost izvansudskim oblicima intervencija uz pridržavanje izricanja sudskih sankcija.

Sudske se sankcije izriču tek kad se odgojne svrhe ne mogu postići drugim sredstvima ili kad to iziskuje težina djela. Nadalje, primjenom načela postupnosti u primjeni odgojnih mjera neće se izricati odgojne mjere intenzivnijeg tretmana, odnosno odvajanje maloljetnika iz sredine u kojoj živi, ako se odgojne svrhe mogu postići i bez odvajanja iz njegove primarne sredine ili odgojnim mjerama manje intenzivnog tretmana.

Najteža sankcija koja se može izreći maloljetniku je kazna maloljetničkog zatvora. Oduzimanjem slobode počinitelju kaznenog djela sud posebno naglašava njegovu krivnju, ali i težinu i značaj

počinjenog kaznenog djela. Iz pregleda strukture vrsta sankcija vidljivo je kako se kazna maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj izriče prosječno u 1-2% slučajeva što bi upućivalo na relativno veliku suzdržanost sudova pri izricanju ove sankcije.

Tako nisko učešće izricanja kazne maloljetničkog zatvora posve je razumljivo obzirom da je ona namijenjena maloljetnicima s visokim stupnjem krivnje, multirecidivistima ili onima kod kojih prethodni zavodski tretman nije bio svrhovit (Križ, 1999).

Prema Zakonu o sudovima za mladež (1998) tri su osnovna uvjeta koja moraju biti kumulativno ispunjena da bi se maloljetnom počinitelju kaznenog djela mogla izreći kazna maloljetničkog zatvora:

- a.) može se izreći starijem maloljetniku, tj. osobi koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila 16 a nije navršila 18 godina života;
- b.) može se izreći samo za kazneno djelo za koje je u zakonu propisana kazna zatvora pet godina ili teža kazna;
- c.) sud treba doći do zaključka da je s obzirom na narav i težinu kaznenog djela i visok stupanj krivnje maloljetniku potrebno izreći kaznu.

Ovako strogo postavljeni uvjeti koji moraju biti kumulativno ispunjeni, čine ovu maloljetničku sankciju posve izuzetnim oblikom reakcije prema starijim kategorijama maloljetnih počinitelja najtežih kaznenih djela.

Treći uvjet, tj. zaključak da je maloljetnika potrebno kazniti, a ne izreći mu odgojnu mjeru mogao bi prouzročiti određene dileme. Naime, sud će u određenim slučajevima izreći kaznu maloljetničkog zatvora unatoč tome što bi se pozitivni utjecaj na ličnost, razvoj i ponašanje maloljetnika mogao u cijelosti postići i izricanjem odgojne mjere, no to zbog naravi i težine počinjenog kaznenog djela i ispoljenog visokog stupnja krivnje (upornost, izražena kriminalna volja, bezobzirnost, brutalnost, bezosjećajno ponašanje i dr.) ne bi bilo sukladno s općom preventivnom svrhom kaznenopravne reakcije na kazneno djelo (Hirjan i Singer, 1998). Stoga se može zaključiti kako sud pri izricanju kazne maloljetničkog zatvora ne vodi računa isključivo o specijalno preventivnoj funkciji te sankcije, nego uvažava i njezin eventualni generalno preventivni učinak, iako se u odredbi o svrsi maloljetničkih sankcija (članak 5. ZSM) takav učinak izričito i ne spominje.

Međutim, istražujući sudsku politiku kažnjavanja maloljetnika i mlađih punoljetnih osoba u Republici Hrvatskoj, Cvjetko (2004) dolazi do rezultata prema kojem su se suci pri izricanju kazne maloljetničkog zatvora u dvije trećine slučajeva odlučili za kaznu zatvora u trajanju do dvije godine. Autorica zaključuje kako je analiza pokazala da se iskorištenost zakonskog okvira za izricanje te sankcije od strane sudova, pa i onda kada je riječ o najtežim kaznenim djelima, kreće u njegovim donjim granicama.

2. NEKA OBILJEŽJA LIČNOSTI I PONAŠANJA MALOLJETNIH DELINKVENATA

Opći psihološki i socio-psihološki model kriminalnog ponašanja identificira nekoliko razina čimbenika uzročno povezanih s delinkventnim ponašanjem (Hoge i Andrews, 1996:8). Ovaj model sličan je Bronfenbrennerovom ekološkom modelu koji se temelji na utvrđivanju rizičnih i zaštitnih čimbenika kroz nekoliko razina psihosocijalnog prostora pojedinca. U skladu s time, suvremeni pristupi prepoznaju da je antisocijalno ponašanje mladih nemoguće objasniti samo s izoliranim rizičnim čimbenicima, već je etiološke čimbenike maloljetničke delinkvencije potrebno proučavati kroz multivarijantni model (Bronfenbrenner, 1979; Tolan, 1990; Tolan i Lorion, 1988; prema Tolan i Loeber, 1993).

U skladu s time, različiti autori (Farrington, 1992; Tolan i Loeber, 1993; Hoge i Andrews, 1996; Fraser, 1997, prema Ajduković, 2000; Rutter, Grill i Hagell, 1998:90-91; Wilson i Rolleston, 2004; Andrews i Bonta, 2006:224 i drugi) prepoznali su sljedeće setove varijabli kao najprediktivnije u objašnjavanju fenomenologije maloljetničke delinkvencije. To su:

1. *Individualni genetski čimbenici* (psihofiziološki i neurološki čimbenici),
2. *Individualni psihološki i ponašajni čimbenici* (niža inteligencija, slabija koncentracija i pozornost, slabija samokontrola i impulzivnost, agresija, antisocijalni stavovi i uvjerenja, hiperaktivnost, niska tolerancija na frustraciju, traženje avanture i uzbuđenja, konzumiranje alkohola i droga),
3. *Obiteljski čimbenici* (slaba emocionalna povezanost s članovima obitelji, slab roditeljski nadzor, roditeljsko odbijanje, kriminal i alkoholizam u obitelji – sociopatološke

pojave u obitelji, razvod braka, zlostavljanje u obitelji),

4. *Socijalizacijski čimbenici* (prijatelji antisocijalnog ponašanja, nedostatak veza s osobama prosocijalnog ponašanja, podložnost vršnjačkom utjecaju, nepohađanje škole, slab školski uspjeh, slaba uključenost u aktivnosti slobodnog vremena, situacijski elementi i sl.),
5. *Društveni čimbenici* (siromaštvo, nezaposlenost, nedostatak mehanizama socijalne kontrole i sl.).

Većina autora se slaže kako je za manifestiranje antisocijalnog ponašanja potreban kumulativni efekt tri ili više rizičnih čimbenika, te da između navedenih setova varijabli postoji korelacija. Još jedno obilježje ovog pristupa podrazumijeva i kategorizaciju navedenih čimbenika na statičke rizične čimbenike (oni koji su bili prisutni u prošlosti i/ili nisu podložni promjeni), i dinamičke čimbenike rizika (oni koji su trenutno prisutni i podložni su promjenama).

Za potrebe ovog rada posebno nas interesiraju individualni psihološki i ponašajni čimbenici koji su kod maloljetnika bili prisutni prije samog izvršavanja kazne zatvora. U tom kontekstu potrebno je naglasiti kako je veza specifičnih individualnih čimbenika i antisocijalnog ponašanja od nekih autora kritizirana argumentima da psihološke karakteristike mogu biti «varijante» antisocijalnog ponašanja, a ne uzrok istog (Donovan i Jessor, 1985; prema Tolan i Loeber, 1993). Svakako da između ova dva područja postoji korelacija, i ona se očekuje, međutim smatramo kako je fenomenološkim istraživanjima potrebno obuhvatiti i manifestna obilježja (obilježja ponašanja), kao i ona koja se odnose na obilježja ličnosti.

Baveći se ličnošću maloljetnog delinkventa, kriminolozi moraju, prije svega, poći od činjenice da se radi o osobi u koja je u psihofizičkom i biološkom razvoju koji ne završava s osamnaestom godinom života (Singer, 1996:220). Često se postavljalo pitanje postoje li razlike u ličnosti delinkventata i nedelinkventata, te jesu li delinkventi po svom biopsihičkom ustrojstvu poseban tip ličnosti.

Između ostalog, brojna su istraživanja težila utvrditi eventualnu povezanost inteligencije i kriminalne aktivnosti mladih. Pokazalo se da maloljetni delinkventi, počinitelji imovinskih kaznenih djela, pokazuju značajno niže rezultate na testovima inteligencije u usporedbi sa svojim nedelinkventnim

vršnjacima (Kovačević, Momirović, Singer, 1974; prema Singer, 1996:221). No, u prošlosti se ovdje kriminolozima postavljalo pitanje je li kvocijent inteligencije povezan s činjenjem kaznenih djela ili pak s većom stopom osuđivanosti za kaznena djela. Drugim riječima, radi li se ovdje o činjenici da pojedinci s nižim kvocijentom inteligencije bivaju lakše ulovljeni od strane policije (Moffit, 1993; prema Rutter, Grill i Hagell, 1998:140-142)? Noviji pristupi izolirali su slabu socijalno-emocionalnu inteligenciju kao prediktor delinkventnog ponašanja. Tako su Dodge i sur. (2003; prema Andrews i Bonta, 2006:199) prepoznali povezanosti između ove vrste inteligencije i maloljetničkog prijestupništva ističući pri tome i pozitivnu činjenicu da se socio-emocionalne vještine mogu naučiti te se na njih može tretmansi djelovati. Ohrabrujuće je da su neka evaluativna istraživanja programa usmjerenih na stjecanje ovih vještina kod maloljetnih delinkvenata pokazala ove programe uspješnima i korisnima u smanjenju recidivizma (Andrews i Bonta, 2006:201).

Caspi i sur. (1994; prema Rutter, Grill i Hagell, 1998:145) su analizirajući dvije longitudinalne studije došli do zaključka da postoji povezanost između visoke izraženosti impulzivnosti, te negativnih emocija (sklonost ljutnji i anksioznosti) i činjenja kaznenih djela. Temblay i sur. (1994; prema Rutter, Grill i Hagell, 1998:146) su koristeći podatke opsežne Montrealske longitudinalne studije zaključili da je impulzivnost u vrtičkoj dobi značajan prediktor delinkventnog ponašanja u dobi od 13 godina života.

Agresivnost tj. njena povezanost s kriminalnim ponašanjem čest je predmet brojnih kriminoloških studija, a iste nedvojbeno govore o značajnoj povezanosti ovih varijabli (Parker i Asher, 1987, prema Rutter, Grill i Hagell, 1998:148; Adrews i Bonta, 2006:114). Agresija je posebno snažan rizični čimbenik ako je prisutna u kombinaciji sa slabim vršnjačkim vezama (odbacivanje pojedinca od strane vršnjaka).

U posljednjoj reviziji teorije kriminaliteta Eysenck i Gudjonsson (1989, prema Mejovšek, 2002:106) pripisuju povišenu ekstraverziju mlađim prijestupnicima i recidivistima, a povišeni neuroticizam starijim prijestupnicima. Međutim, temeljna dimenzija kriminaliteta po njihovu mišljenju i dalje ostaje psihoticizam. Ekstraverzija se kao osobina ličnosti i u drugim istraživanjima često dovodi u vezu s delinkventnim i antisocijalnim ponašanjem. Najčešće se radi o istraživanjima koja su koristila

instrumente koji ispituju pet-faktorski model ličnosti (neuroticizam, ekstraverzija, savjesnost, ugodnost i otvorenost iskustvu). Specifično u području proučavanja povezanosti kriminalnog ponašanja s osobinama ličnosti Moffittova je sa suradnicima (1994, prema Andrews i Bonta, 2006:243-244) definirala trofaktorski model ličnosti pri čemu su facete suzdržanost i negativna emocionalnost u značajnoj povezanosti s delinkventnim ponašanjem bez obzira na države, spol ispitanika, rasu i metode ispitivanja (treća dimenzija ovog modela je pozitivna emocionalnost, op. autora).

Iako je istraživanje osobina ličnosti kao i različitih obilježja ponašanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela vrijedan doprinos razumijevanju ove pojave, važno je naglasiti kako je opširnijim istraživanjima, uz ove varijable, potrebno uključiti i druge prediktivne varijable iz socijalnog prostora maloljetnika.

3. METODOLOŠKE OSNOVE ISTRAŽIVANJA

3.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je utvrditi eventualne razlike u nekim obilježjima kriminalne aktivnosti, poremećenosti odnosa u obitelji, nekih osobina ličnosti i ponašanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela s obzirom na duljinu kazne koju izdržavaju u maloljetničkom zatvoru u Republici Hrvatskoj.

3.2. Hipoteza

Temeljna hipoteza od koje se polazi u ovom istraživanju je da maloljetnici kojima je izrečena dulja kazna maloljetničkog zatvora imaju teža obilježja kriminalne aktivnosti, značajnije poremećene odnose u obitelji, nepovoljnija obilježja osobnosti te da manifestiraju intenzivnije oblike poremećaja u ponašanju.

Od ove pretpostavke se polazi s obzirom da članak 7. Zakona o sudovima za mladež (1998) navodi kako se suci za mladež prilikom izricanja vrste i duljine sankcije trebaju rukovoditi kriterijima kao što su osobna obilježja samog maloljetnika, obilježja počinjenog kaznenog djela, prilike u kojima maloljetnik živi te recidivizam.

3.3. Uzorak ispitanika

Istraživanjem je obuhvaćena cjelokupna populacija maloljetnika koji su od ožujka 2003. do ožujka

2006. godina izdržavali kaznu maloljetničkog zatvora u Požegi (N=93). Dob maloljetnika u vrijeme počinjenja kaznenog djela zbog kojeg im je izrečen maloljetnički zatvor kreće se od 16 do 22 godine, s aritmetičkom sredinom 18,81 godina (SD=1,345). Iako je iz raspona dobi u vrijeme počinjenja kaznenog djela vidljivo da uzorak čine i stariji maloljetnici i mlađi punoljetnici, radi lakše interpretacije i razumljivosti, u daljnjem će se tekstu koristiti samo pojam 'maloljetnici'.

S obzirom na duljinu izrečene kazne, maloljetnike smo kategorizirali u tri skupine: (1) kazna zatvora od 6 do 12 mjeseci (N=34, Mdob=19,00, SD=1,128), (2) kazna zatvora od 13 do 36 mjeseci (N=39, Mdob=18,97, SD=1,513), (3) kazna zatvora od 37 do 120 mjeseci (N=20, Mdob=18,15, SD=1,182). Ispitanici se u dobi počinjenja kaznenog djela zbog kojeg im je izrečen maloljetnički zatvor ne razlikuju s obzirom na duljinu sankcije ($p > .05$).

3.4. Izvori podataka

Za ovo istraživanje podaci su prikupljeni posebnim upitnikom u koji su odgovajatelji iz osobnih listova maloljetnika bilježili podatke. Svi podaci kategorizirani su u sljedeće skupine:

- a.) sociodemografska obilježja maloljetnika,
- b.) obilježja kriminalne aktivnosti maloljetnika,
- c.) obilježja osobnosti i ponašanja maloljetnika,
- d.) obilježja obitelji maloljetnika.

Podaci o obilježjima ličnosti i ponašanja prije izvršavanja kazne zatvora prikupljeni su analizom dokumentacije Centra za psihosocijalnu dijagnostiku u Zagrebu gdje su maloljetnici boravili mjesec dana prije dolaska u maloljetnički zatvor te analizom socijalnih anamneza centara za socijalnu skrb.

3.5. Obrada podataka

Za obradu podataka koristio se računalni program SPSS 13 for Windows. Podaci su obrađeni kroz tri analize:

1. deskriptivna analiza podataka (stjecanje uvida u relativne i apsolutne frekvencije),
2. koeficijent kontingencije (utvrđivanje korelacija između prediktorskih varijabli),
3. diskriminativna analiza (utvrđivanje eventualnih razlika u obilježjima maloljetnika i kaznenih djela s obzirom na duljinu izrečene kazne).

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Deskriptivna analiza

Obilježja kriminalne aktivnosti i kaznenog djela samo su jedan od elemenata kojima se suci za mladež rukovode prilikom izricanja vrste kaznene sankcije. Međutim, također je opravdano pretpostavljati kako neka obilježja počinjenog kaznenog djela, odnosno kaznenih djela, utječu na duljinu kazne zatvora u slučajevima kada se sudac za mladež odlučio za ovu sankciju.

U ovom nas je istraživanju interesiralo u kojoj je mjeri kazna maloljetničkog zatvora izrečena za jedno kazneno djelo, a koliko za stjecaj dva ili više djela. Također nas je interesiralo je li ijedno počinjeno kazneno djelo (zbog kojeg je izrečena ova sankcija) nasilno te je li počinjeno u sudioništvu. S obzirom da je recidivizam, odnosno prijašnja kriminalna aktivnost također jedan od kriterija kojima se suci za mladež trebaju rukovoditi prilikom izricanja sankcije, zanimalo nas je u kojoj su mjeri naši ispitanici prije bili evidentirani (službeno prijavljeni) kao počinitelji kaznenih

pretpostavljamo da bismo mogli reći i neposredna opasnost kaznenog djela za okolinu, jedan od važnih kriterija prilikom odabira duljine sankcije.

Većina kaznenih djela nije počinjena u sudioništvu (69,9%) što prema nekim istraživanjima (Miškaj-Todoović, Kovčo, Cajner, 1992; Poldrugač, 1993; Skorupan, 2001) zapravo ukazuje na nepovoljnu kriminološku prognozu. Međutim, posebno je interesantno da su maloljetnici s najkraćom kaznom zatvora najviše zastupljeni kao samostalni počinitelji kaznenih djela.

U području recidivizma očekivalo se kako je većina naših ispitanika već evidentirana kao počinitelj kaznenih djela, te da je ova najstroža sankcija zapravo i rezultat kontinuirane kriminalne aktivnosti. U tom svjetlu iznenađuje rezultat kako gotovo polovica maloljetnika nema evidentirana prethodna kaznena djela (46,2%), te im je u skladu s time kazna maloljetničkog zatvora i prva sankcija.

Obiteljske prilike maloljetnih delinkvenata često su ispitivano područje u kriminološkim istraživanjima. Značaj roditelja i ukupnih obiteljskih prilika neupitan je za razvoj rizičnog/delinkvent-

Tablica 2. Neka obilježja kriminalne aktivnosti maloljetnika i duljina kazne zatvora

Obilježja kriminalne aktivnosti		6 – 12 mj (N=34)		13 – 36 mj (N=39)		37 – 120 mj. (N=20)		Ukupno (N=93)	
		Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
1. Broj kaznenih djela	jedno	27	79,4	20	51,3	10	50,0	57	61,3
	dva ili više	7	20,6	19	48,7	10	50,0	36	38,7
2. Nasilnost kaznenog djela	ne	16	47,1	11	28,2	1	5,0	28	30,1
	da	18	52,9	28	71,8	19	95,0	65	69,9
3. Ranija kaznena djela	nema	17	50,0	14	35,9	12	60,0	43	46,2
	ima	17	50,0	25	64,1	8	40,0	50	53,8
4. Sudioništvo	ne	27	79,4	27	69,2	11	55,0	65	69,9
	da	7	20,6	12	30,8	9	45,0	28	30,1

djela.

Iz rezultata u tablici 2 vidljivo je kako većina maloljetnika sankcionirano kaznom maloljetničkom zatvora za počinjeno jedno kazneno djelo (61,3%), ali i da je taj postotak najveći kod one skupine maloljetnika koji su dobili najkraću kaznu zatvora (79,4%). Većina počinjenih kaznenih djela ima nasilne elemente (69,9%), te je ovo obilježje u najvećoj mjeri zastupljeno kod maloljetnika s najdužom kaznom zatvora (95,0%) što već na deskriptivnoj razini implicira kako je nasilnost, a

nog ponašanja. Wilson i Rolleston (2004) su meta-analizom različitih istraživanja rizičnih kriminogenih čimbenika kod maloljetnih delinkvenata istaknuli «veliku četvorka rizičnih čimbenika», te su na prvo mjesto pozicionirali činjenicu da maloljetni delinkventi češće nemaju kvalitetne odnose u obitelji, da su bez adekvatnog nadzora, da se radi o mladim ljudima koji su često odbačeni od roditelja, možda zlostavljani te da obitelj nema kontrolu nad aktivnostima u kojima dijete sudjeluje.

Tablica 3. Neka obilježja obiteljskih odnosa i duljina kazne zatvora

Obilježja obiteljskih odnosa		6 – 12 mj (N=34)		13 – 36 mj (N=39)		37 – 120 mj. (N=20)		Ukupno (N=93)	
		Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
1. Poremećenost odnosa u obitelji	nisu poremećeni	18	52,9	23	59,0	13	65,0	54	58,1
	jesu poremećeni	16	47,1	16	41,0	7	35,0	39	41,9

U tom je kontekstu posebno interesantno da kod većine maloljetnika (58,1%) odnosi u obitelji nisu procijenjeni kao poremećeni (tablica 3), kako u cjelokupnom uzorku, tako niti kod definiranih potkategorija maloljetnika prema duljini kazne zatvora.

U prostoru nekih obilježja osobnosti i ponašanja maloljetnika obuhvaćene su one varijable koje su se prethodnim istraživanjima pokazale prediktivnima za razvoj neprihvatljivog, odnosno delinkventnog ponašanja.

u skladu je s ranije navedenom Eysenckovom teorijom kriminaliteta u kojoj se upravo povišena ekstraverzija pripisuje maloljetnim prijestupnicima i recidivistima (Eysenck i Gudjonsson, 1989; prema Mejovšek, 2002:106).

Impulzivnost se kao obilježje ličnosti maloljetnika u uzorku pojavljuje u 60% slučajeva dok je polovica maloljetnika (50,5%) procijenjena agresivnima. Ovakvi podaci odudaraju od sličnih istraživanja s maloljetnim delinkventima (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 1998; prema Ricijaš, 2005)

Tablica 4. Neka obilježja osobnosti i ponašanja maloljetnika i duljina kazne

Obilježja osobnosti i ponašanja maloljetnika		6 – 12 mj (N=34)		13 – 36 mj (N=39)		37 – 120 mj. (N=20)		Ukupno (N=93)	
		Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
1. Ekstraverzija / introverzija	introverzija	6	17,6	8	20,5	3	15,0	17	18,3
	ekstraverzija	28	72,4	31	79,5	17	85,0	76	81,7
2. Impulzivnost	ne	17	50,0	12	30,8	8	40,0	37	39,8
	da	17	50,0	27	69,2	12	60,0	56	60,2
3. Agresivnost	ne	16	47,1	21	53,8	9	45,0	46	49,5
	da	18	52,9	18	46,2	11	55,0	47	50,5
4. Suicidalnost	ne	18	52,9	30	76,9	17	85,0	65	69,9
	da	16	47,1	9	23,1	3	15,0	28	30,1
5. Nezrelost	ne	3	8,8	8	20,5	8	40,0	19	20,4
	da	31	91,2	31	79,5	12	60,0	74	79,6
6. Konzumiranje droga	ne	11	32,4	12	30,8	9	45,0	32	34,4
	da	23	67,6	27	69,2	11	55,0	61	65,6
7. Skitnja	ne	7	20,6	9	23,1	12	60,0	28	30,1
	da	27	79,4	30	76,9	8	40,0	65	69,9
8. Bježanje od kuće	ne	9	26,5	7	17,9	13	65,0	29	31,2
	da	25	73,5	32	82,1	7	35,0	64	68,8
9. Prosjačenje	ne	18	52,9	30	76,9	18	90,0	66	71,0
	da	16	47,1	9	23,1	2	10,0	27	29,0
10. Druženje s osobama asocijalnog ponašanja	ne	4	11,8	7	17,9	9	45,0	20	21,5
	da	30	88,2	32	82,1	11	55,0	73	78,5

U ukupnom uzorku 81,7% maloljetnika procijenjeno je ekstravertiranima, te je slična raspodjela prisutna u sve tri kategorije. Ovakav podatak

prema kojima je agresivnost kao osobina zastupljena u 18,3% slučajeva. Međutim, ovakvi podaci ne čude uzmemo li u obzir da naš uzorak čini najteža

skupina maloljetnih delinkvenata čija su kaznena djela većinom s elementima nasilja.

Suicidalnost, odnosno suicidalne tendencije, prisutne su kod 30,1% maloljetnika, što je značajan i indikativan podatak. Posebno je interesantno da je ovo obilježje najviše prisutno kod maloljetnika kojima je izrečena kraća kazna zatvora (47,1%). Uzmemo li u obzir da je suicidalnost jedna od karakteristika psihopata (Cleckley, 1976; prema Mejovšek, 2002), ovaj je podatak važan jer utječe na prognozu daljnjeg kriminalnog ponašanja i programiranja tretmana.

Ovim se istraživanjem ispitala i prisutnost rizičnih ponašanja koja se često dovode u vezu s kriminalnim ponašanjem, a koja su postojala prije izdržavanja kazne. To su konzumiranje droga (ne uključuje alkohol i duhan), skitnja, bježanje od kuće, prosjačenje i druženje s osobama asocijalnog ponašanja.

Konzumiranje droga prisutno je kod 65% maloljetnika, podjednako u sva tri subuzorka. Od svih ispitivanih obilježja ponašanja, najzastupljenije je druženje s osobama asocijalnog ponašanja (78,5%) što je meta analizom Wilsona i Rolleston (2004), uz konzumiranje droga, također identificirano kao jedan od četiri najznačajnija rizična čimbenika za razvoj delinkventnog ponašanja. Također možemo primijetiti da je ovo ponašanje najzastupljenije (88,2%) kod maloljetnika s najkraćom kaznom.

Skitnja i bježanje od kuće podjednako su zastupljeni u uzorku (oko 69%), a vidljivo je kako su ova ponašanja u najmanjoj mjeri prisutna kod maloljetnika kojima je izrečena najduža kazna zatvora (skitnja s 40,0%; bježanje od kuće s 35,0%).

Prosjačenje maloljetnika je najmanje zastupljeno u odnosu na druga rizična ponašanja (29,0%). S obzirom na duljinu kazne, ovo se ponašanje najviše manifestira u subuzorku s najkraćom kaznom zatvora.

4.2. Povezanost između prediktorskih varijabli

Kako bismo utvrdili postoji li povezanost između prediktorskih varijabli u pojedinim skupinama, izračunali smo koeficijente kontingencije (C) za svaki set varijabli (tablica 5).

Već na prvi pogled vidljivo je kako varijable vezane uz obilježja kriminalne aktivnosti ne koreliraju u velikoj mjeri s ostalim skupinama. Ranija kriminalna aktivnost najviše je povezana s nekim varijablama vezanima uz osobnost i ponašanje maloljetnika,

međutim, iako je korelacija značajna, ona je relativno niska. Slično je i s poremećenosti odnosa u obitelji koje na 1% značajnosti korelira visoko samo s manifestiranim prosjačenjem maloljetnika.

S obzirom na neka osobna obilježja maloljetnika, možemo uočiti da niska, ali značajna povezanost postoji samo između agresivnosti i impulzivnosti, te između agresivnosti i suicidalnosti. Ovakav rezultat ne čudi jer je opravdano pretpostaviti da maloljetnici s agresivnim tendencijama također imaju poteškoća u kontroliranju svojih nagona i impulsa, ali i da postoji određena skupina maloljetnika koja agresivnost usmjerava prema sebi u vidu autodestruktivnih i suicidalnih sklonosti. Također je moguće zamijetiti kako između impulzivnosti i suicidalnosti ne postoji povezanost, što implicira da se radi o različitim skupinama maloljetnika, a daljnjim bi istraživanjima to bilo vrijedno provjeriti.

Promatramo li korelaciju između nekih obilježja osobnosti maloljetnika i ponašanja uočavamo veći broj značajnih, ali isto tako niskih korelacija. U ovom je području posebno interesantna visoka korelacija između suicidalnosti i prosjačenja, te je općenito uočljivo kako je prosjačenje kao oblik poremećaja u ponašanju u najvećem broju značajnih korelacija sa svim ostalim varijablama.

Općenito u setu varijabli koji obuhvaća obilježja ponašanja prije izvršavanja kazne uočavamo veći broj značajnih korelacija, osim kod varijable konzumiranje droga. Ova varijabla jedino značajno (ali nisko) korelira s druženjem s osobama asocijalnog ponašanja. Značajne korelacije uočljive su između varijabli skitnja, bježanje od kuće, prosjačenje te druženje s osobama asocijalnog ponašanja što ide u prilog zaključivanju o međusobnoj povezanosti ovih oblika poremećaja u ponašanju, pri čemu je skitnja najviše povezana s varijablom bježanje od kuće i druženjem s osobama asocijalnog ponašanja.

4.3. Razlike u nekim obilježjima maloljetnika s obzirom na duljinu izrečene kazne zatvora

Prostor nekih obilježja maloljetnika definiran je kroz 15 potonje opisanih varijabli. Kako se prema tim obilježjima ispitanici razlikuju s obzirom na duljinu izrečene kazne zatvora, prikazat ćemo u sljedećim tablicama. Nakon provedene diskriminativne analize, iz tablice 6 vidljivo je kako postoji jedan značajan diskriminativni faktor ($hi\text{-kvadrat}=65,769$; $df=30$; $p<,0005$) koji objašnjava 71% varijance, čime možemo zaključiti kako postoje razlike između naših ispitanika u prediktorskim varijablama s obzirom na duljinu izrečene kazne.

Tablica 5: Koeficijenti kontingencije (C) između prediktorskih varijabli

Setovi prediktorskih varijabli	Obilježja kriminalne aktivnosti				Obit.
	1.	2.	3.	4.	5.
1. Broj k.d.	-	,135	,201*	,088	,040
2. Nasilnost k.d.		-	,142	,221*	,153
3. Ranija k.d.			-	,096	,255*
4. Sudioništvo				-	,220*
5. Poremećenost odnosa u obitelji					-
6. Introverzija / ekstroverzija					
7. Imuplzivnost					
8. Agresivnost					
9. Suicidalnost					
10. Nezrelost					
11. Konzumiranje droge					
12. Skitnja					
13. Bježanje od kuće					
14. Prosjačenje					
15. Druženje s osobama asoc. ponašanja					

*p<,05 **<,01

Tablica 6. Značajnost diskriminativnih faktora

Fun.	Eigenvalue	% of variance	Cumulative variance	Canonical correlation	Wilk's lambda	Chi-square	Df	Sig.
1	,711	71,0	71,0	,645	,453	65,769	30	,000
2	,291	29,0	100,0	,475	,775	21,192	14	,097

Obilježja osobnosti					Obilježja ponašanja				
6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
,146	,120	,009	,150	,019	,028	,088	,105	,123	,067
,007	,007	,054	,130	,100	,129	,123	,186	,147	,058
,048	,211*	,117	350**	,042	,126	,274*	,252*	,335**	,143
,007	,227*	,191	,312**	,187	,031	,029	,163	,256*	,058
,105	,111	,225*	,198	,056	,118	,129	,192	,346**	,032
-	,181	,143	,068	,105	,009	,113	,102	,004	,157
	-	,357**	,194	,024	,080	,182	,251*	,132	,109
		-	,345**	,189	,008	,277**	,295**	,329**	,110
			-	,211*	,067	,312**	,346**	,582**	,115
				-	,243*	,293**	,280**	,146	,059
					-	,164	,146	,182	,319**
						-	,611**	,387**	,414**
							-	,395**	,357**
								-	,160
									-

Tablica 7. Centroidi grupa

Duljina izrečene kazne	Funkcija	
	1	2
6 – 12 mjeseci	-1,001	-,280
13 – 36 mjeseci	,278	,598
37 – 120 mjeseci	1,159	-,691

Iz tablice 7 vidljivi su centriodi grupa diskriminativnih funkcija tako da je u prvoj (značajnoj) funkciji ta vrijednost negativna za skupinu maloljetnika s najkraćom kaznom (-1,001), a pozitivna za ostale dvije skupine, pri čemu je veća pozitivna vrijednost karakteristična za maloljetnike s najdužom kaznom (1,159), što znači da faktor dobro razdvaja prvu i treću skupinu maloljetnika.

Rezultati standardiziranih diskriminativnih koeficijenata i korelacija u tablici 8 pokazuju kako za sedam varijabli možemo reći da značajno razlikuju naše ispitanike u odnosu na zavisnu varijablu. Iako koeficijenti korelacije nisu visoki, iz rezultata je vidljivo da maloljetnike kojima je izrečena najduža kazna zatvora obilježavaju karakteristike koje su vezane uz samu težinu počinjenog kaznenog djela, odnosno obilježava ih počinjenje nasilnog kaznenog djela (.420) i veći broj počinjenih kaznenih djela zbog kojih je izrečen maloljetnički zatvor (.325).

Ovakav podatak u skladu je s očekivanjima, te je sasvim razumljivo da sama narav počinjenog kaznenog djela utječe na visinu kazne koju će sudac za mladež izreći maloljetniku.

Međutim, iz rezultata je također vidljivo da maloljetnike koji su dobili najkraću kaznu maloljetničkog zatvora (do godinu dana) obilježavaju različiti oblici poremećaja u ponašanju kao što su prosjačenje (-,400), skitnja (-,336) i druženje s osobama asocijalnog ponašanja (-,329), te neka nepovoljna obilježja ličnosti kao što su suicidalnost (-,351) i

nezrelost (-,338).

Ovakav podatak je iznenađujući, te nije u skladu s očekivanjima. U hipotezi je ranije navedeno kako se očekuje da će maloljetnici s dužom kaznom zatvora također manifestirati i intenzivnije oblike poremećaja u ponašanju i osobnosti, dok nas negativni koeficijent korelacije upućuje na suprotan zaključak. Upravo su različiti oblici poremećaja u ponašanju i osobnosti karakteristični za maloljetnike s najkraćom kaznom zatvora.

Sumarna tablica (tablica 9) govori nam o točnom predviđanju pripadanja svakog ispitanika pojedinoj kategoriji koristeći diskriminativnu funkciju. Možemo zaključiti kako je naša diskriminativna funkcija u visokih 73,1% slučajeva točno predvidjela i klasificirala maloljetnike prema duljini kazne zatvora, a najbolje za maloljetnike s najkraćom i najduljom kaznom zatvora. Iako je funkcija točno predvidjela pripadnost grupi u 69,2% slučajeva, ne iznenađuje zaključak kako je najviše pogrešaka učinjeno kod skupine maloljetnika s kaznom zatvora od 13 do 36 mjeseci s obzirom da je opravdano zaključiti kako oni imaju i neka obilježja onih s kratkom i onih s najdužom kaznom zatvora.

5. ZAKLJUČAK

Prisutnost nepovoljnih obilježja ličnosti i ponašanja mladih značajan su prediktor razvoja maloljetničke delinkvencije i kriminalnog ponašanja

Tablica 8.: Standardizirani diskriminativni koeficijenti (K) i korelacije (S) između varijabli i kanoničkih diskriminativnih funkcija

Varijable	K1	S1	K2	S2
1. Nasilnost kaznenog djela	,338	,420	-,133	-,123
2. Prosjačenje	-,290	-,400	-,183	-,042
3. Suicidalnost	-,292	-,351	-,478	-,100
4. Nezrelost	-,357	-,338	,151	,154
5. Druženje s asocijalnim osobama	-,395	-,329	,149	,303
6. Broj kaznenih djela	,636	,325	,257	,201
7. Sudionništvo	,292	,231	-,058	-,083
8. Poremećenost odnosa u obitelji	-,037	-,108	-,101	,020
9. Bježanje od kuće	,101	-,289	,916	,644
10. Skitnja	-,250	-,336	-,205	,424
11. Broj ranijih kaznenih djela	,000	-,025	,438	,359
12. Impulzivnost	,493	,141	,296	,242
13. Konzumiranje droga	,121	-,090	,008	,169
14. Agresivnost	,234	-,008	-,331	-,141
15. Introverzija / ekstraverzija	-,064	,012	-,251	-,101

Tablica 9. Sumarna tablica

		Duljina izrečene kazne	Predviđeno pripadanje kategoriji			Ukupno
			6-12 mj	13-36 mj	37-120 mj	
Originalno	Aps. broj	6-12 mj	26	6	2	34
		13-36 mj	5	27	7	39
		37-120 mj	2	3	15	20
	%	6-12 mj	76,5	17,6	5,9	100
		13-36 mj	12,8	69,2	17,9	100
		37-120 mj	10,0	15,0	75,0	100

73,1% originalnih ispitanika točno je klasificirano prema kategorijama

uopće. U ovako selekcioniranom uzorku maloljetnih delikvenata, koje čine maloljetni zatvorenici, ne čudi podatak da su ova obilježja značajno prisutna.

Prilikom izricanja kazne maloljetničkog zatvora suci za mladež dužni su voditi računa i o tim obilježjima, uz samo obilježje kaznenog djela, te se očekivalo kako će oni maloljetnici kojima je izrečena najduža kazna zatvora iskazivati i značajnije više poremećaja u ponašanju te će ih karakterizirati nepovoljnija osobna obilježja. Međutim, u svjetlu dobivenih rezultata, možemo zaključiti kako intenzivnije poremećaje u ponašanju iskazuju maloljetnici s najkraćom kaznom zatvora čime posredno možemo pretpostaviti da se ovdje radilo o nešto lakšim kaznenim djelima (a zasigurno manjem broju kaznenih djela u stjecaju), međutim da su se suci za mladež upravo zbog intenziteta poremećaja u ponašanju i općenito nepovoljnih obilježja ponašanja odlučili za ovako strogu kaznenu sankciju. Također možemo zaključiti kako recidivizam nije značajan čimbenik razlikovanja ovih skupina ispitanika. Dapače, 60% maloljetnika

kojima je izrečena najduža kazna zatvora nema do sada evidentiranih kaznenih djela, te u skladu s time niti izrečenih kaznenopravnih sankcija. Radi se o rezultatu koji je u skladu s ranijim istraživanjem maloljetnih zatvorenika na manjem uzorku (Ricijaš, 2005), a koje otvara potpuno novo istraživačko pitanje vezano uz ispitivanje kriterija odabira sankcija sudaca za mladež.

Rezultati ovog istraživanja također otvaraju pitanje psihosocijalne dijagnostike maloljetnika s obzirom da u području osobina ličnosti nije moguće utvrditi značajne razlike između maloljetnika s kratkom i dugom kaznom zatvora. Radi li se zaista o nepostojanju tih razlika ili je u procesu ispitivanja navedenih razlika potrebno krenuti s brojnim instrumentima procjene specijaliziranima za ovu populaciju? U Zapadnim zemljama danas se uglavnom koriste suvremeni instrumenti i skale procjene kriminogenih rizika i potreba kojima je cilj usmjeriti se na identificiranje statičkih i dinamičkih čimbenika rizika s ciljem planiranja i definiranja što kvalitetnijeg tretmanskog programa.

LITERATURA:

- Ajduković, M. (2000): Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži, (u) Bašić, J., Janković, J. (ur), Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 47-62
- Andrews, D.A., Bonta, J. (2006): *The Psychology of Criminal Conduct*, Lexis Nexis
- Cvjetko, B. (2004): Zakonska i sudska politika kažnjavanja maloljetnika i mlađih punoljetnika kaznom maloljetničkog zatvora (1998.-2003.), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 11, 2, 841-867
- Farrington, D. (1992): Psychological Contributions to the Explanation, Prevention and Treatment of Offending, (u) Losel, F., Bender, D., Bliesener, T. (ur) *Psychology and Law – International Perspectives*, Walter de Gruyter, 35-51
- Hirjan, F., Singer, M. (1998): Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela ma štetu djece i maloljetnika, Ministarstvo unutarnjih poslova RH, Policijska akademija, Zagreb
- Hoge, R.D., Andrews, D.A. (1996): *Assessing the Youthful Offender – Issues and Techniques*, Plenum Press, New York and London
- Križ, Đ. (1999): Kriteriji za odabir odgojnih mjera maloljetnicima u svjetlu primjene Zakona o sudovima za mladež, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 6, 2, 365-379
- Mejovšek, M. (2002): *Uvod u penološku psihologiju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Mikšaj-Todorović, Lj., Kovčo, I., Cajner-Mraović, I. (1992): Neka socijalno-demografska obilježja maloljetnih delinkvenata u Republici Hrvatskoj u relaciji s vrstama krivičnih djela, *Policijska i sigurnost*, 1, 4, 304-321
- Poldrugač, Z. (1993): Teritorijalne karakteristike kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj u 1992. godini, *Kriminologija i socijalna integracija*, 1, 1, 59-75
- Ricijaš, N. (2005): Obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj, *Kriminologija i socijalna integracija*, 13, 1, 89-105.
- Rutter, M., Giller, H., Hagell, A. (1998): *Antisocial Behavior by Young People*, Cambridge University Press, Cambridge
- Singer, M. (1996): *Kriminologija*, Globus, Zagreb
- Skorupan, V. (2001): Razlike u modalitetima izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja između agresivnih i neagresivnih maloljetnih počinitelja, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 37, 2, 111-126
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske (2006), Državni zavod za statistiku, Zagreb
- Tolan, P.H., Loeber, R. (1993): *Antisocial Behavior*, (u) Tolan, P.H., Cohler, B.J., (ur) *Handbook of Clinical Research and Practice with Adolescents*, A Wiley-Interscience Publication, New York, 307-324
- Wilson, N. i Rolleston, R. (2004) *A Risk-Need Profile Using Four Measures for Youth Offenders Incarcerated in Young Offender Units*. Department of Corrections Research, New Zealand,
- Zakon o sudovima za mladež (1998), Narodne Novine

SOME CHARACTERISTICS OF JUVENILE PRISONERS REGARDING THE LENGTH OF PRISON SENTENCE

ABSTRACT

Juvenile prison is the hardest punishment and sanction for juvenile delinquents. Imprisonment specifically emphasizes element of guilt and severity of criminal act. Official statistical analysis constantly shows that juvenile prison makes 1-2% of all sanctions provided by Croatian Law on Juvenile Courts for juvenile delinquents. This result is leading us to the conclusion that this population of juveniles is significantly selected group of delinquents who committed most severe crimes and have negative personality and behavioral traits. The main goal of this research is to establish if juvenile prisoners differ in some criminal variables, as well as personality and behavioral traits regarding the length of prison they were sentenced. Research included 93 juveniles who were serving their sentence from March 2003 till March 2006 in juvenile prison in the city of Požega. General hypothesis of this research is that juveniles with the longest sanction of prison will have more severe behavioral disorders and problems in personality traits. Results of discriminative analysis show that juveniles with the longest sanction have more severe circumstances of criminal offence, where as juveniles with the shortest sanction are characterized by more severe behavioral disorders and negative personality characteristics.

Key words: *juvenile prison, juvenile delinquents, personality traits, behavior*